

HC 5A, 13-05-2019, wederrechtelijk; inleiding opzet en schuld

Voorwaarden voor strafbaarheid

- Een gedraging
- Die voldoet aan de bestanddelen van een delictsomschrijving
- Die wederrechtelijk is, er is geen rechtvaardigingsgrond
- Die verwijtbaar is, er is geen schulditsluitingsgrond

Delicten met bestanddeel wederrechtelijk: voorbeelden

Art. 282 lid 1 Sr: ‘Hij die opzettelijk iemand **wederrechtelijk** van de vrijheid berooft...’

Art. 310 Sr: ‘Hij die enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort wegneemt, met het oogmerk zich **wederrechtelijk** toe te eigenen...’

Art. 326 lid 1 Sr: ‘Hij die, met het oogmerk om zich of een ander **wederrechtelijk** te bevoordelen... iemand beweegt tot de afgifte van enig goed...’

Art. 300 Sr: ‘Mishandeling wordt gestraft met...’ Hier is wederrechtelijk een **stilzwijgend** bestanddeel.

Art. 326 Sr - HR NJ 1991, 153

Verdachte en medeverdachte exploiteren samen een onderzoeksbureau. Zij werden ingeschakeld door een verzekeringsmaatschappij om onderzoek in te stellen naar de revindicatie van een in dat jaar gestolen auto. Dit was de auto van een cliënt van de verzekeringsmaatschappij. Bij een gestolen auto heeft de verzekeringsmaatschappij er baat bij dat de auto wordt teruggevonden, nu deze eigenaar van de auto is geworden. De detectives zijn op onderzoek uitgegaan en dachten de gestolen auto bij H. te zien staan. Zij hebben een ‘proefrit’ gemaakt in de gestolen auto. Ze brengen de auto niet terug naar de autohandelaar, maar bellen de politie. De auto wordt in een garage gestald. Ze brengen de autohandelaar hiervan op de hoogte. De detectives worden aangehouden en vervolgd voor oplichting. Tenlastegelegd is dat zij een ander wederrechtelijk hebben beoordeeld. Kunnen we wel zeggen dat zij dit hebben gedaan met het oogmerk van wederrechtelijke bevoordeling?

Waarom is wederrechtelijk soms een bestanddeel?

Bij bijv. art. 287 Sr (doodslag) is wederrechtelijk geen bestanddeel. In art. 282, 350 en 310 Sr is dit bijvoorbeeld wel het geval. De delictsomschrijving moet zo geformuleerd zijn dat als die vervuld is, het daadwerkelijk een wederrechtelijke gedraging oplevert. In beginsel is doodslag of moord natuurlijk wederrechtelijk. Bij delicten als vernieling of vrijheidsberoving doet het zich vaak voor dat wanneer wederrechtelijkheid als bestanddeel niet zou zijn opgenomen, doorgaans deze strafbare feiten zouden worden begaan. Neem bijvoorbeeld een sloper die met toestemming van de eigenaar van het goed iets vernielt. Zo iemand vernielt of beschadigt opzettelijk het goed van een ander. Als hij dit met toestemming doet, dan zou hij zich ook strafbaar maken aan het delict van art. 350 Sr wanneer wederrechtelijk niet als bestanddeel opgenomen was. Om te voorkomen dat in een heleboel situaties de delictsomschrijving wordt vervuld, is wederrechtelijk dus als bestanddeel opgenomen.

Wat is de betekenis van het bestanddeel wederrechtelijk?

Er zijn verschillende opvattingen over hoe het bestanddeel wederrechtelijk zou moeten worden uitgelegd. De eerste opvatting is origineel afkomstig van **Remmelink**. Hij is van mening dat wederrechtelijk betekent dat iemand **zonder een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke bevoegdheid** handelt. Neem als voorbeeld art. 350 Sr. Wanneer iemand het huis sloopt met toestemming van de eigenaar, handelt hij met een privaatrechtelijke bevoegdheid.

Volgens de tweede opvatting betekent wederrechtelijk **‘in strijd met het recht’**. Hiermee wordt geschreven en ongeschreven recht bedoeld. Stel dat iemand een boom omkapt. Hij doet dit met toestemming van de eigenaar, maar tegelijkertijd overtreedt hij de kapverordening. Hij is hier wel strafbaar nu hij handelt in strijd met het recht, namelijk in strijd met de kapverordening.

Dreigbrief-arrest (art. 317 Sr) - De verdachte schrijft een dreigbrief naar de vrouw van de man waar hij nog geld van moet krijgen. De man zit namelijk in de gevangenis. De verdachte zegt dat de vrouw hem het geld moet geven en dat zij anders omgelegd zal worden. Er is geen sprake van voltooide afpersing omdat de vrouw er niet op in gaat. Hij wordt veroordeeld door het Hof. In cassatie stelt zijn raadsman dat het Hof uit de bewijsmiddelen niet heeft kunnen afleiden dat verdachte met het oogmerk van wederrechtelijke bevoordeling heeft gehandeld. Zo heeft het Hof niets gezegd over het feit of de verdachte gerechtigd was de bedragen van de man en vrouw te verkrijgen. De verdachte stelt dat hij recht heeft op het geld. Hij beroept zich op de interpretatie van Remmelink. De Hoge Raad zegt dat wanneer de verdachte dacht inderdaad gerechtigd is betaling te verkrijgen, dat dit niet betekent dat er geen sprake kan zijn van wederrechtelijke bevoordeling. De Hoge Raad geeft hier aan dat ‘wederrechtelijk’ niet betekent dat je een recht hebt. Wat de verdachte heeft gedaan om zich te bevoordelen is van zodanige aard dat verdachte moet hebben beseft dat dit de grenzen van de maatschappelijke betamelijkheid overschreed. Kennelijk kan het bestanddeel wederrechtelijk vervuld zijn wanneer je maatschappelijk onbetamelijk hebt gehandeld.

Als laatste kennen we de leer van de **facet-wederrechtelijkheid**, de leer van Van Veen. Dit betekent dat de betekenis van ‘wederrechtelijkheid’ afhangt van het delict. Soms is de betekenis ‘zonder eigen recht’, soms ‘in strijd met het recht’ en soms zelfs nog wat anders.

Wat is het geldend recht met betrekking tot betekenis ‘wederrechtelijk’?

Bij sommige delicten weten we hoe de Hoge Raad over het begrip wederrechtelijk denkt. In de casus genoemd onder ‘Art. 326 Sr - HR NJ 1991, 153’ oordeelt de Hoge Raad dat de wijze waarop de verdachte de auto (het voordeel) heeft weten te verkrijgen, maakt dat er sprake is van een wederrechtelijke bevoordeling. Dit is dezelfde redenering als de Hoge Raad volgt in het Dreigbrief-arrest. We zien hier impliciet dat de Hoge Raad het bestanddeel wederrechtelijk **ruim interpreteert**. Bij de meeste delicten weten we echter niet wat het geldende recht is met betrekking tot de wederrechtelijkheid.

Bezwaren tegen ruime interpretatie

Bij art. 317 en 326 Sr is een bezwaar tegen de ruime uitleg dat de delicten het karakter van vermogensdelict daardoor verliezen. Is het terecht dat iemand hier voor een vermogensdelict wordt veroordeeld, terwijl hij recht heeft op het geld? Een ander bezwaar is dat bij de ruime uitleg het bestanddeel wederrechtelijk geen toegevoegde waarde heeft. Door de andere bestanddelen wordt het bestanddeel wederrechtelijk vervuld.

Processuele consequenties (art. 350 Sv)

X slaat de ruit in van Y’s auto omdat hier een kind in zit dat door oververhitting dreigt te sterven. Er wordt een beroep gedaan op overmacht-noodtoestand. Wanneer wederrechtelijk ruim geïnterpreteerd wordt, als in strijd met het recht, komt de wederrechtelijkheid bij de eerste materiële vraag aan de orde. Er volgt vrijspraak. Wanneer wederrechtelijk wordt geïnterpreteerd als ‘zonder eigen recht’ komt dit aan bod bij de derde materiële vraag.

Opzettelicten en schulddelicten (culpose delicten)

Enkele voorbeelden van delicten:

- Art. 287 Sr: ‘Hij die opzettelijk een ander van het leven berooft...’
- Art. 307 lid 1 Sr: ‘Hij aan wiens schuld de dood van een ander te wijten is...’
- Art. 302 lid 1 Sr: ‘Hij die aan een ander opzettelijk zwaar lichamelijk letsel toebrengt, wordt, als schuldig aan zware mishandeling...’
- Art. 308 lid 1 Sr: ‘Hij aan wiens schuld te wijten is dat een ander zwaar lichamelijk letsel bekomt...’
- Art. 157 Sr: ‘Hij die opzettelijk brand sticht...’

Opzettelicten en overtredingen in bijzondere wetten

Art. 2 sub a Opiumwet: ‘Het is verboden een middel als bedoeld in de bij deze wet behorende lijst I binnen of buiten het grondgebied van Nederland te brengen’. Uit art. 10 Opiumwet blijkt dat wanneer je dit niet opzettelijk doet, het een overtreding betreft. Wanneer dit wel opzettelijk gebeurt wordt het aangemerkt als een misdrijf.

Bestanddelen opzet en schuld/culpa

De definitie van opzet is ‘**willens en wetens**’. Bij het bestanddeel schuld wordt een onderscheid gemaakt tussen **bewuste schuld** (niet willen, maar wel weten) en **onbewuste schuld** (niet willen en weten, maar wel behoren te weten).

Art. 350 lid 1 Sr: ‘Hij die opzettelijk en wederrechtelijk enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort, vernielt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt...’ X duwt Y door een ruit en Y wordt hierna vervolgd voor vernieling. Het door een ruit geduwd worden kan niet gekwalificeerd worden als een gedraging. Voor vernieling is wel een gedraging vereist. Het gaat hier om absolute overmacht.

X wil laten zien aan A hoe groot de vis is die hij zojuist heeft gevangen. Hij spreidt zijn armen om dit aan te tonen en stoot daarbij een vaas omver. In de tenlastelegging staat dat hij opzettelijk en wederrechtelijk een vaas heeft vernield. Ondanks het feit dat hij dit niet opzettelijk doet, is er wel sprake van een gedraging. Er is sprake van onvoorzichtigheid en dus is er wel schuld.

Opzet en strafuitsluitingsgronden: voorbeelden

Y ligt op X en slaat vervolgens een aantal keren tegen het hoofd van X met een boksbeugel. X verweert zich door Y op zijn slaap te slaan. Y houdt hier zwaar letsel aan over. Aan X wordt zware mishandeling ten laste gelegd: ‘hij heeft Y opzettelijk zwaar lichamelijk letsel toegebracht’. De tenlastelegging kan bewezen worden, er is namelijk opzet op het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel. Eventueel noodweer komt pas aan bod bij de derde materiële vraag.

Y valt X aan en wil hem een klap geven. X is bang en verdedigt zich door Y met een mes in de hartstreek te steken met als gevolg dat Y overlijdt. In de tenlastelegging staat dat X opzettelijk Y heeft gedood. De tenlastelegging kan bewezen worden, er is namelijk opzet op de dood van Y. Waarom deze gedraging heeft plaatsgevonden doet er niet toe. Wellicht zal de dader vrijuit gaan vanwege een succesvol beroep op noodweereces, maar dit komt pas bij de derde materiële vraag aan de orde.

Opzet en strafuitsluitingsgronden: avas voorbeelden

Stel dat niet de boer, maar de knecht uit het Melk en water-arrest zou worden vervolgd. Hij wordt vervolgd voor het ‘afleveren van aangelengde melk als het ware het volle melk is’. Dat hij dit niet met

opzet heeft verkocht, doet er niet toe. Het tenlastegelegde feit kan worden bewezen. Bij de derde materiële vraag komt de eventuele avas pas aan bod.

X vernielt de fiets van Y, denkend dat het zijn eigen fiets is. Ten laste gelegd is dat hij opzettelijk de fiets van Y heeft vernield (art. 350 Sr). X voert een avas-verweer. Hij voert aan dat hij niet wist en niet behoefde te weten dat de fiets toebehoorde aan Y. De rechter gelooft dat hij dat niet wist. Het opzet moet gericht zijn op alle bestanddelen die na het woord 'opzet' komen. Gegeven is dat hij het niet weet, dus er volgt vrijspraak. Het ten laste gelegde kan niet bewezen worden.

HC 5B, 15-05-2019, bestanddeel opzet

Drie kernvragen

- Waar moet het opzet op gericht zijn?
 - Gesubjectieerd bestanddeel: bestanddeel waar opzet op gericht moet zijn.
 - Geobjectieerd bestanddeel: bestanddeel waar opzet niet op gericht hoeft zijn.
- Wat is de betekenis van opzet?
 - Opzet is willen en weten in verschillende gradaties.
- Hoe is opzet te bewijzen?

Schuldverband

We kennen een zogenaamd **kleurloos opzet**, geen boos opzet. Boos opzet betekent dat je weet wat je doet ook niet geoorloofd is. Dit is echter niet nodig om opzet te bewijzen. Het opzet hoeft slechts gericht te zijn op bestanddelen van het delict. De hoofdregel is dat opzet gericht moet zijn op de bestanddelen die volgen na het bestanddeel opzettelijk.

Bijv. art. 287: ‘‘Hij die opzettelijk een ander van het leven berooft...’’ Het opzet moet hier gericht zijn op een ander van het leven beroven.

Uitzonderingen hoofdregel: reikwijdte opzet geobjectieerde bestanddelen

Delicten met strafverzwarende omstandigheden:

Art. 282 Sr:

1. Hij die opzettelijk iemand wederrechtelijk van de vrijheid berooft of beroofd houdt...
2. Indien het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft...

De strafverzwarende gronden zijn geobjectieerd. Het opzet hoeft hier dus niet op gericht te zijn.

Minder goed zichtbare geobjectieerde bestanddelen

Art. 184 lid 1 Sr: ‘‘Hij die opzettelijk niet voldoet aan een bevel of een vordering, krachtens wettelijk voorschrift gedaan door een ambtenaar’’ Het geobjectieerde bestanddeel is hier ‘‘krachtens wettelijk voorschrift’’.

Art. 245 Sr: ‘‘Hij die met iemand, die de leeftijd van twaalf jaren maar nog niet die van zestien jaren heeft bereikt, buiten echt, ontuchtige handelingen pleegt...’’ Het bestanddeel met betrekking tot de leeftijd is hier geobjectieerd. Het verweer dat er gedwaald is omtrent de leeftijd van het slachtoffer kan hier niet worden gevoerd.

Opzettelijk (en) wederrechtelijk

Art. 285b Sr: ‘‘Hij, die wederrechtelijk stelselmatig opzettelijk inbreuk maakt op eens anders persoonlijke levenssfeer met het oogmerk die ander te dwingen iets te doen...’’ Er hoeft hier geen opzet te zijn op de wederrechtelijkheid.

Art. 282 Sr: ‘‘Hij die opzettelijk iemand wederrechtelijk van de vrijheid berooft of beroofd houdt...’’ Hier moet wel opzet zijn op de wederrechtelijkheid.

Art. 350 Sr: ‘‘Hij die opzettelijk en wederrechtelijk enig goed dat geheel of ten dele aan een ander toebehoort, vernielt, beschadigt, onbruikbaar maakt of wegmaakt...’’ Bij de zaaksbeschadiging vond de wetgever het niet nodig dat het opzet ook nog gericht was op de wederrechtelijkheid. Wanneer er een ‘en’ staat tussen opzettelijk en wederrechtelijkheid hoeft de opzet niet gericht te zijn op de wederrechtelijkheid.

Andere termen voor opzet

De strafwet hanteert soms andere termen dan opzet waar opzet ook door wordt uitgedrukt. Dit is bijvoorbeeld “**weet/wetende dat**” en “**oogmerk**”. Daarnaast is opzet een stilzwijgend bestanddeel bij bijvoorbeeld mishandeling ex. art. 300 Sr.

Wat betekent opzet?

Opzet is willen en weten van iets in verschillende gradaties.

- Opzet als **bedoeling** → hier domineert het ‘willen’.
- Opzet als **noodzakelijkheidsbewustzijn** → het ‘weten’ domineert hier, er is een geïmpliceerd willen.
- Opzet als **waarschijnlijkheidsbewustzijn** → het ‘weten’ domineert hier, er is een geïmpliceerd willen. Deze vorm komt in de praktijk vrijwel niet voor.
- **Voorwaardelijk opzet** → dit is het mogelijkheidsbewustzijn + het aanvaarden van het gevolg. Weten van de mogelijkheid (aanmerkelijke kans) impliceert echter nog niet het ‘willen’. Dit moet apart vastgesteld worden.

Culpa gradaties

- Bewuste schuld: mogelijkheidsbewustzijn zonder aanvaarden, of bewustheid van niet-aanmerkelijke kans
- Onbewuste schuld: geen mogelijkheidsbewustzijn (niet weten en willen, maar wel behoren te weten).

Voorwaardelijk opzet formuleringen

De definitie van voorwaardelijk opzet is het ‘**bewust de aanmerkelijke kans aanvaarden (op de koop toenemen) dat iets zich voordoet**’.

1. Bestaan van een aanmerkelijke kans dat een gevolg intreedt.

In het HIV-arrest zegt de Hoge Raad dat er ‘geen grond voor is om de inhoud van het begrip aanmerkelijke kans afhankelijk te stellen van de aard van het gevolg’. Je kunt dus niet zeggen dat wanneer een kans erg klein is maar er wel een ernstig gevolg aan verbonden zit, dit een aanmerkelijke kans is.

2. Bewustheid van die aanmerkelijke kans.

Uit het HIV-arrest blijkt ook dat uit de enkele omstandigheid dat de wetenschap aanwezig is, niet zonder meer kan volgen dat de aanmerkelijke kans zonder meer is aanvaard. In dit arrest probeert de Hoge Raad ook het verschil tussen bewuste schuld en voorwaardelijk opzet te verduidelijken.

NJ 2013, 111 – Iemand bevindt zich op de zesde verdieping van een appartementencomplex. Hij pakt een fiets en tilt deze op waarna de fiets op een auto valt. Een van de twee personen die bij die auto staan wordt geraakt. De verdachte wordt vervolgd voor tweemaal een poging tot doodslag. Voor poging tot doodslag is ook poging op de dood vereist. Verdachte heeft de fiets bewust naar beneden laten vallen. Een verweer dat hier gevoerd wordt is dat de kans dat iemand dodelijk geraakt wordt hier niet aanmerkelijk is. De rechter oordeelde hier dat er wel sprake was van een aanmerkelijke kans. Een ander verweer dat kan worden gevoerd is dat verdachte niet bewust was van de aanmerkelijke kans dat iemand dodelijk getroffen zal worden hierdoor. De rechter nam hier echter wel voorwaardelijk opzet aan.

Bewijs van voorwaardelijk opzet

De rechter kan niet in het hoofd van de verdachte kijken. De verdachte weet het echter soms zelf ook niet meer of kan dit onjuist verklaren. De vraag is ook of getuigenverklaringen wel betrouwbaar zijn. De rechter heeft een aantal hulpmiddelen om tot een bewezenverklaring te komen. Als eerste kan hij naar de lichtste vorm van opzet redeneren, namelijk het

voorwaardelijk opzet. Daarnaast kan hij als hulpmiddel **ervaringsregels en feiten van algemene bekendheid gebruiken**. De verdachte is ook een normaal mens, indien er geen reden is om anders aan te nemen. Hij behoort dus ook op de hoogte te zijn van de aanmerkelijke kans van het gevolg. Wanneer je iemand met een mes in het hart steekt bijvoorbeeld is een feit van algemene bekendheid dat dit dodelijk kan aflopen. Uit het HIV-arrest is gebleken dat bepaalde gedraging naar hun uiterlijke verschijningsvorm worden aangemerkt als zo zeer gericht op een bepaald gevolg dat het – behoudens contra-indicties – niet anders kan dan dat de verdachte de aanmerkelijke kans op het desbetreffende gevolg heeft aanvaard. Bij een gedraging als het steken van iemand met een mes in het hart is het niet voorstelbaar dat de verdachte zich niet bewust is van de aanmerkelijke kans dat iemand niet overlijdt en dat het wel goed af zal lopen.